

Stota obljetnica rođenja akademika profesora Salopeka

Dne 23. 12. 1883. u Karlovcu se rodio, a 1. 1. 1884. bio kršten Marijan, Makso, Aleksandar, Viktor, Salopek. Njegov otac Joso, Josip Salopek (1849—1912) bio je najprije krojač, kasnije trgovac i tvorničar štapova.¹

Josip Salopek, inteligentan i ambiciozan, preselio se s četvero još nedorasle djece u Zagreb. Tu je svoja dva sina i dvije kćeri dao učiti strani jezik i muziku. Marijan je svirao violinu i mandolinu. Uskoro je Josip Salopek kupio u Donjem gradu veliku lijepu kuću, nabavio u Pušći vinograd i čitav brežuljak sa šumarkom, gdje su štapovi rasli.

Preci našeg profesora do prapradjeda, a očito i dalje unatrag, bili su svi Hrvati — nastarijima u dokumentima piše »graničar«. Potjecali su iz Salopek sela kraj Ogulina i potpadali pod župni ured u Ogulinu. Majka našeg profesora iz ugledne karlovačke porodice Grahovac, Emerika, Mirka (r. 1857) imala je među srođnicima biskupe M. Vrhovca (Zagreb) i J. Krapca (Đakovo).

O Salopekovu životu i radu izašlo je 14 prikaza: F. Šuklje (1925 — Znameniti Hrvati), V. Varićak i V. Vouk (1931 — prijedlog za člana JAZU), J. Esih (1935a — pedestogodišnjica), J. Esih (1935b — novi član JAZU), Anonymus — B. Babić (1951—53 — Naši seniori), I. Rakovec (1960 — Slov. biograf. leksikon), M. Herak (1965 — Broj Acta geol. posvećenih Salopeku). Nekrologe su napisali: V. Kochansky-Devidé 1966—67, 1970; M. Malez 1967a, 1967b, 1968; I. Rakovec 1968; O. Kühn 1969.

Prilikom stote obljetnice rođenja željela bih iznijeti neke podatke o Salopekovu životu i radu koji još nisu objavljeni. Neću ponavljati već publicirane činjenice iako je time taj prikaz ostao fragmentaran. U pitanju porijekla mnogo mi je pomogla dr Branka Šrepel (kći slavljениkove sestre), koja mi je dala i mladenačku, još neobjavlјenu sliku M. Salopeka. Na pomoći joj se najljepše zahvaljujem.

Profesor Salopek održavao je veze sa svojim graničarskim srođnicima iz Salopek-sela. Kao Salopekova dugogodišnja asistentica imala sam prilike vidjeti njegovog strica — čiku u crnom zobuncu — koji ga je u Muzeju posjetio. Svako proljeće stizalo je profesoru za imendan janje iz Salopek-sela. Malo pred rat svraćao je k profesoru nekoliko puta mladić, također Salopek, u uniformi tramvajca, kome je ugledni rođak pomogao da se namjesti. Osobito mi je ostala u sjećanju stasita, lijepa djevojka,

¹ U prošlom i prvih decenija ovog stoljeća nijedan odrasli muškarac nije izlazio iz kuće bez štapa; seljacima je bio od nužde na slabim putevima, a građani, osobito mladi, su time upotpunjavali eleganciju.

krasne tamne kose. To je bila Kata Salopek. I tramvajac i ljepotica poginuli su kao žrtve fašizma; ona je sahranjena u jednom od grobova žrtava na Mirogoju.

I profesor Salopek je za vrijeme okupacije bio iz političkih razloga penzioniran, no reaktiviran 5. 8. 1945., te mu je prizat kontinuitet u službovanju.

Akademik Salopek publicirao je 77 znanstvenih, 20 stručnih, 4 popularna rada i jedan udžbenik. Manje je poznato da je u svojim mlađim danima mnogo izlazio na teren, pozivan da daje praktične ekspertize kod najrazličitijih geoloških problema. Osobito mnogo radio je u tom pogledu u Sloveniji, čak i poslije svog službovanja u Ljubljani. Sačuvane su što kopije, što uredni rukopisi, redovito kratki sa zbijenim podacima, koji puta s profilima, skicama i detaljnim kartama. O geološkim osnovama za gradnju hidroelektričnih centrala i potrebnih brana na rijekama izvješćuju elaborati iz g. 1924 (Krško — Čatež), 1925 (Kamniška Bistrica, Medvode), 1926 (Kokra, Žiri — asanacija postojeće HE), 1928 (ponovno Kokra), 1929 (akumulacija Martuljek, Savica, Zagorje ob Savi, Krka — Žužemberk), 1932 (Borovnica), 1930—47 (Moste — Završnica kod Žirovnice), Radovna (bez god.). Plaženjem terena bave se izvještaji iz 1926 (St. Ilj — Velka, Pilštajn), 1932 (Bohinjska Bela), 1937 (Zagreb, Tuškanac, Vila Rein). Ostali elaborati obrađuju ležišta sirovina: 1925 (Zidani most), 1927 (Ljubljana, ciglana Emona), izsipanje otpadnog materijala u Savu, 1931 (projekt škole u Hrastniku, geološka situacija ceste Laze — Radeče i dr. Osobito riskantan bio je odgovor na problem: »Hoće li se srušiti neke stijene kod miniranja u kamenolomu Mojstrana?« Baš tu nedostaje bilo kopija bilo rukopis odgovora.

Među najzanimljivijim je izvještajima onaj o HE grada Zagreba, na Savi između Krškog i Čateža 1924. Postoji već izvještaj F. Kocha iz 1921. s 4 profila, dok je od Salopekova elaborata sačuvano samo zaključno geološko mnijenje (str. 52—57) i nešto rukopisa. Salopek preporuča podizanje brane u krškim pločastim vapnencima (ni posumnjao nije u njihovu ladinčku starost), a sama centrala kod Krške vasi bila bi na nepropusnoj neogenskoj glini. Iako su podloge povoljne, preporuča još »geološki očevid« za vrijeme kopanja temelja obaju objekata. Dalje upozoruje na solidnu gradnju zbog poznate seizmičnosti terena. Osobito detaljno raspravlja o dubokom nivou osnovne vode u dolini Save obzirom na bunare i poljoprivredu, a nivo bi se mogao još spustiti, kad se odvede Sava u betonirani kanal. Zato bi morao koncesionar provesti mjerenja dubine osnovne vode i obvezati se da će produživati u dubinu crpne cijevi zdenaca okolnih sela.

Drugi opsežni kompleks istraživanja za praksu je projekt HE Moste kod Završnice na Savi nedaleko Žirovnice. Salopek je počeo oko 1930. i radio povremeno do 1947. na tom zadatku. Već je ranije o tome pisao bečki geolog Ampferer koji je bio pozvan i oko 1930. Dao je posebni pismeni »Gutachten«, koji se slagao sa Salopekovim rezultatima da je situacija za izgradnju brane i HE povoljna. Osim njih su radili na istraživanjima te problematike Hinterlechner, Mastnak, Žurga (analiza materijala izvršenih bušotina), Kuščer i Šlebinger.

Salopekova su »Geološka mnijenja« pisana bizarnim jezikom. Kako slovenski a ni kajkavski nikad nije naučio, pisana su strogom štokavštinom,

a stručni termini su često bez daljnega posve slovenski u hrvatskom kontekstu. Tako nalazimo za bunar slov. naziv vodnjak i štok. plural vodnjaci, sviž (riječni fini pijesak), jez (brana), gramoz (šljunak), talna voda, terasni prod, službeni izvedenec, ležište surovina, »grušč nasut rastrošbom krečnjaka«, »u dubini će se naići na skal« itd. Da bude razumljiviji često u zagraclama unosi i njemačke nazive. Njemački je dobro pisao i govorio posve glatko, ali s tvrdim izgovorom. Nesigurnost u jeziku ogleda se u tekstu za predavanje u Razredu JAZU o HE Moste, gdje su pobilježeni naglasci na svim riječima. (To predavanje nije nikad štampano).

Osim ekspertize za HE Krško, koja bi trebala biti izgrađena za potrebe Zagreba, za Hrvatsku je radio još na spuzivanju brijega ispod vile Rein u Tuškancu (kasnije dom M. Krleže). Salopekov je manuskript, ali, pisan stenografski.

U arhivu Geološkog instituta čuvaju samo tri kratka Salopekova izvještaja: 1) O geološkom kartiranju u Gorskom kotaru. 2 str. Bez god. Prikan je rad s mađarskim geolozima pod vodstvom L. Loczy-a oko 1914. 2) O projektu hidrocentrale Moste na Gorenjskom. 2 str., 1947. Arh. 674. i 3) Geološko kartiranje ugljunosnih terena oko Raše. 7 str., 1947. Arh. 709. O ekipnim istraživanjima u Istri i Hrv. Primorju, koje je vodio, Salopek je u publikacijama Jugoslavenske akademije objavio 13 radova (1949—1960) te spomenuti izvještaj ne donosi ništa drugo.

U Hrvatskoj je za pitanja primjene geologije u praksi redovito bio pozivan da dade mišljenje dr J. Poljak, dugogodišnji kustos, kasnije ravnatelj Muzeja. Poljak je nestručnjacima imponirao, jer je odmah izrekao mišljenje, kao što je brzopleto odredio i pokazani fosil, a da ga nije ni sa svih strana točno pogledao. Kod fosila znam, da se koji puta zabunio; u geološkim pitanjima je uskoro stekao toliko prakse, da je vjerojatno redovno ispravno ocijenio problem i predložio dobro rješenje. Salopek je, naprotiv, bio sušta opreznost: najprije je proučio literaturu, izašao i po više puta na teren, ocijenio sve mogućnosti i napisao u izvještaju otprilike: «... to je tako, ako isključimo te i te mogućnosti, koje bi mogle stvar zbog određenih utjecaja izmijeniti...»

Poznato je kako je Salopek bio šutljiv, nepristupačan, nepovjerljiv (zato je mnogo pisao stenografijom) i zatvorena narav. Štošta smo doznali tek nakon njegove smrti iz dokumenata, npr. o mnogim putovanjima, kontaktima s rijetkim učenjacima u inozemstvu. Studentima je pričao samo anegdotu iz studentskog života s ekskurzije švicarskog profesora Heima. Stari Heim, koji je već slabije vidio, dobio je od studenata nekoliko valutica, na kojima su oni oštrim čavlima na gojzerici povukli nekoliko tankih brazda: »Vidite, to su tipični glacijalni prutci«, reče Heim. Danas mi je to žao, dodao je Salopek, ali znate što su studenti!

Njemu se pak dogodilo, da je jednog sparnog dana na Velebitu još prije objeda zaspao u hladu. Dva studenta su se prikrala, »digla« mu iz nprtnjače pol pečenog pileta. Tiho su se udaljili i pogostili se umjesto svakodnevnih jetrene paštete. Uveče smo čuli: »No, znate, što mi se danas dogodilo — ukrali mi ručak iz ruksaka, dakle ti Ličani...« a zvjerao je po studentskim licima da otkrije tko je bio, jer je očito sumnjao na svoju družinu a ne na Ličane. Studenti su bili na ličkom »ždraku« uvijek gladni, no glavno je bila krađa zbog bravure, kojom su se kasnije hvalili. Neću ih odati jer su obojica pokojni!

»Znanstveni turizam« profesor je Salopek mrzio. Ako je ikako mogao, izbjegavao je susrete s drugim geolozima iz zemlje i inozemstva. Bio je dobar s prof. K. Petkovićem, cijenio V. Simića, osobito F. Kossrnata, E. Suessa, G. Bukowskoga, M. V. Lipolda i mnoge druge »bečke geologe« koji su mu bili pojam dobrih stratigrafskih geologa, ali kontakte nije želio. Jednom dođe gost, javi se u prizemlju, i ja, asistentica, nazovem prvi kat, Salopekovu sobu: »Recite da me nema!« Ja to saopćim, a gost kaže »Sad sam ga vidio na prozoru«. Ugodno, zar ne — što sam mogla odgovoriti!

Zanimljivo je, da ni najneugodniju istinu skresanu u lice, nije nikada zamjerio. Bio je doista komplicirana narav! Znao je biti vrlo taktičan i diskretan i volio je na svoj način svoje mlade suradnike.

Zaboravimo na njegove slabosti i sa zahvalnošću se sjećajmo njegova znanstvenog, nastavnog i svestranog organizacionog rada: postavio je na noge tri znanstvena zavoda, osnovao tri znanstvena časopisa i dao osnove za široka ekipna terenska istraživanja odgojivši naraštaj koji je uspješno u širokom frontu nastavio poslije rata geološki rad.

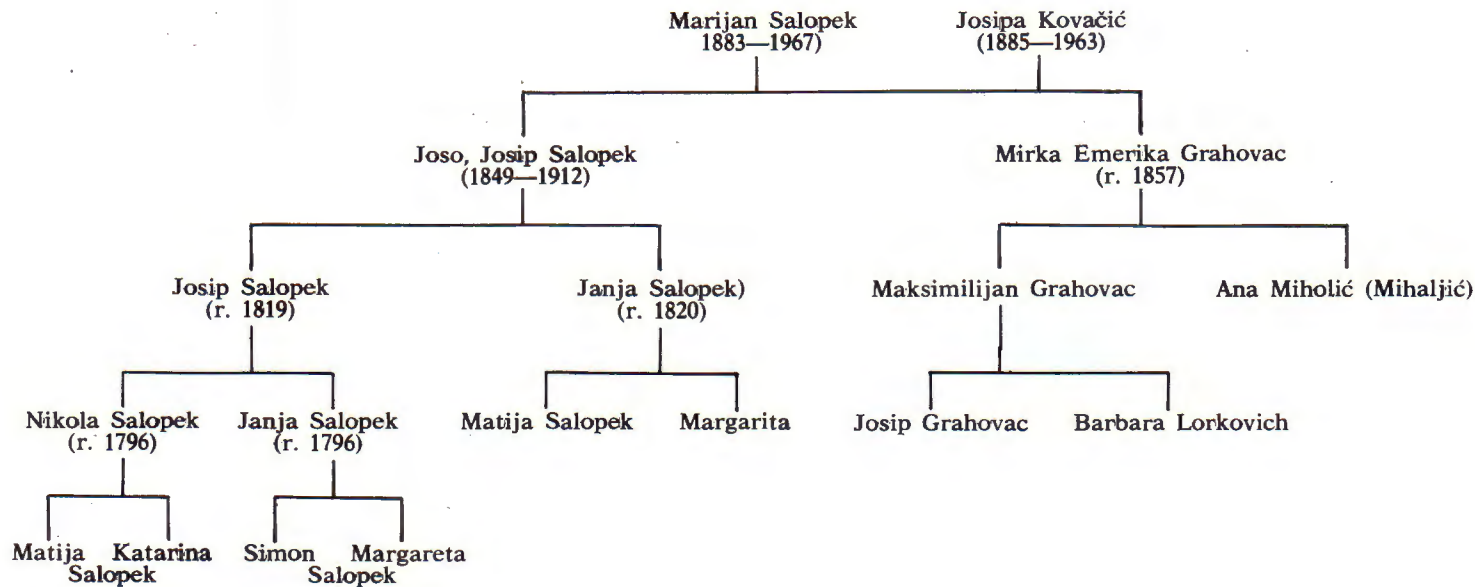
LITERATURA

- Magaš, B. (1975): Geološka bibliografija SR Hrvatske, 1945—1972. Inst. geol. istraž. i HGD, Poseb. izd. 1. Salopek 183—184, 325. Nekrolozi 307.
- Magaš, B. & Kochansky-Devidé, V. (1983): Geološka bibliografija SR Hrvatske, 1528—1944. Geol. zav. u Zgb. i HGD, Poseb. izd. 2. Salopek 151—154, 276.

Vanda Kochansky-Devidé

Sl. 1. Dr Marijan Salopek u mladim danima. Foto A. Brauner, Zagreb.
Prema procjeni fotografije od Mr povijesti umjetnosti N. Grčević, između 1908. i
1912. god.

Sl. 2. Rodoslovno stablo.